

УДК 380.055

Павленко О.

СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ У ЗЕРНОВОМУ ЕЛЕВАТОРНОМУ ГОСПОДАРСТВІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто основні аспекти та особливості страхування зерна національних товаровиробників аграрного сектору України. Проаналізовано основні проблеми страхування ризиків вітчизняних товаровиробників і напрямки їх розв'язання в умовах сталого розвитку страхового ринку та ринку зерна. Визначено суб'єктивні фактори впливу на виробничі ризики зернового елеваторного господарства, основні вимоги до нього та порядок ведення документообігу при страхуванні.

Ключові слова: страхування, ризики, елеваторне господарство, зерно, аграрний сектор.

Сучасний ринок страхових послуг пропонує комплекс програм страхування для підприємств сільського господарства, реальна користь від яких очевидна. В Україні нарешті є можливість розв'язувати проблеми керування сільськогосподарськими ризиками з використанням механізму страхування, а це, своєю чергою, веде до підвищення ролі страховиків у керуванні ризиками в ширшому спектрі. До того ж, страхування є оптимальним інструментом захисту сільськогосподарських ризиків, забезпечуючи стабільність розвитку аграрного сектору економіки.

У дослідженнях вітчизняних науковців-економістів приділена увага розвитку аграрного сектору і страхуванню ризиків вітчизняних аграрних товаровиробників. Зокрема, варто виділити праці А. Амоша, В. Базилевича, К. Воблого, О. Гудзь, М. Дем'яненко, О. Заруби, С. Осадця, М. Пантелєєва, Т. Ротову, Л. Руденко, Б. Супіханова, Я. Шумелду та інших авторів. Однак у ринкових умовах розвитку різних секторів економіки питання страхування ризиків у сільському господарстві залишаються актуальними та потребують своєчасного вирішення, а значить, і подальшого пошуку та ефективного впровадження в систему аграрного виробництва на всіх його етапах.

Про необхідність підтримки зернових елеваторних господарств неодноразово йшлося в державних підзаконних актах. «Зерновий склад повинен застрахувати зерно, прийняте на зберігання за простим або подвійним складським свідоцтвом, від ризиків випадкової загибелі, пошкодження або втрати за рахунок коштів покладаюдавця» – тлумачить Закон України про зерно та ринок зерна. Однак доволі складно підібрати правильні засоби і методи захисту агрови-

робників. Тому ця проблема залишається для багатьох таких підприємств нерозв'язаною.

Міжнародна практика доводить, що успішними можуть бути тільки ті системи субсидованого агрострахування, в яких його учасники – держава й страховики – постійно координують свої дії і мають мету – інтегрування в СОТ [2, 213]. Проте досягнути цього можна лише завдяки створенню спеціалізованої структури, яка займається агрострахуванням. На ринку страхових посередників з'явився новий гравець. Ним стала сюрвеєрська (оцінює страхові ризики) компанія S. A. I. Service, що спеціалізується на експертній оцінці сільськогосподарських ризиків.

Основним замовником послуг нової компанії є Аграрний страховий пул, створений у 2013 р. після вступу в силу закону про страхування агроризиків з підтримкою держави. До нього належать чотири страхові компанії (СК) – «Брокбізнес», «Страхові гарантії», «Українська аграрно- страхова компанія» та «Домінанта». За даними прес-служби Аграрного страхового пулу, з осені 2012 р. до весни 2013 р. компанії-члени уклали близько 1 тис. договорів страхування зернових і технічних культур. Страхові компанії-члени Аграрного страхового пулу України протягом осені 2013 р. – весни 2014 р. застрахували врожай зернових культур за програмою форвардних закупівель Аграрного фонду України. Всього було укладено 684 договори страхування, що на 216 договорів більше, ніж у попередньому році. Сума відповідальності страховиків становила 1,7 млрд. грн., при цьому сума зібраних страхових премій дорівнювала понад 55 млн. грн. Урожай сільськогосподарських культур було застраховано на загальній площі понад 190 тис. га. Відома також структура ринку агрострахування в Україні у 2013 р. До початку березня 2014 р. 16 компаній отримали ліцензії на здійснення страхування ризиків у сільському господарстві на території України.

На кінець 2013 р. структура ринку агрострахування України виглядала так: 84% ринку – компанії-члени Аграрного страхового пулу: «Домінанта», «Страхові гарантії», «Брокбізнес страхування», «Українська аграрно- страхова компанія» (УАСК). 16% ринку України – компанії, що розвивають добровільне і банківське (заставне) агрострахування: ІНГО «Україна», АСКА, ПЗУ «Україна», «Оранта-Січ», «Провідна». Разом з тим на ринку присутні компанії, що мають ліцензії на ведення агрострахової діяльності, але не проявляють активності на ринку. Щодо таких компаній, як «Агрополіс», «Статус», «Український страховий дім», «Фініст», «Прогрес», «Домінант», «Безпека», андеррайтингові дані не були надані [5].

Зернові склади займаються забезпеченням технології зберігання зерна та зменшенням додаткового навантаження, що виникає внаслідок розподілу прийнятого на зберігання зерна на «застраховане» і «незастраховане». Уникнення додаткового фінансового та операційного навантаження на бухгалтерію зернового складу, що трапляється у разі виконання не зазначених у Статуті зернового складу функцій страхового агента (укладання та супроводження договорів страхування, обчислення, збору та перерахування страхових платежів, ПДВ,

обрахування окремих розцінок на зберігання застрахованого зерна тощо). Страхові компанії займаються страхуванням усього зерна, що зберігається на зерновому складі; це призводить до зменшення ризиків настання страхових випадків. При цьому елеватори повинні дотримуватися умов щодо зберігання зерна, зазначених у страховому договорі відповідно до постанови Кабінету Міністрів України про затвердження Технічного регламенту зберігання зерна [1, 74].

У зернохословищі при зберіганні зерна мають бути дотримані такі вимоги: 1) забезпечити умови, що дають змогу унеможливити самозігрівання зерна, а також умови, що забезпечують дотримання вимог правил пожежовибухобезпеки; 2) поверхні стін, стелі, несучих конструкцій, дверей, підлоги, а також силосів, бункерів повинні бути доступні для їх очищення та знезараження. Стан покрівлі та стін зернохословищ, конструкції вхідних отворів каналів активного вентилявання повинні унеможливити потрапляння в них атмосферних опадів і сторонніх предметів; 3) унеможливити зберігання зерна та продуктів його переробки з горючими хімічними речовинами, паливно-мастильними матеріалами, нафтопродуктами, мінеральними добривами; 4) забезпечити можливість перевірки умов зберігання зерна та продуктів його переробки.

Працівники зернохословища протягом усього періоду зберігання зерна та продуктів його переробки повинні організувати контроль умов його зберігання (вологість, температура), а також показників зараженості шкідниками, кольору зерна і наявності стороннього запаху. Вимоги до зернового складу такі – склад для зберігання зерна та продуктів його переробки зобов'язаний мати: 1) документи встановленого зразка про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності; 2) документ, що засвідчує відповідність послуг із зберігання зерна та продуктів його переробки; 3) зернохословище(а), необхідне обладнання та персонал відповідної кваліфікації для забезпечення надання послуг із зберігання зерна; 4) проектну, технічну і нормативну документацію для об'єктів виробничого призначення на технологію, обладнання, прилади, зерно та продукти його переробки, методи визначення їх якості, щодо забезпечення безпеки праці, пожежовибухобезпеки та для окремих об'єктів допоміжного призначення; 5) бланки складських документів на зерно; 6) правовстановлювальний документ на зернохословище.

Майно зернового складу не має перебувати в податковій заставі, а зерновий склад не повинен перебувати в процедурі банкрутства. Зерновий склад зобов'язаний забезпечити: 1) оприлюднення інформації на веб-сайті зернового складу щодо переліку і вартості послуг, які він надає; 2) кількісне та якісне зберігання зерна і продуктів його переробки; 3) доведення зернових культур до норм якості, що відповідають умовам договору складського зберігання зерна, контрактам, державним стандартам та іншим нормативним документам; 4) своєчасне виконання умов договорів із покладавцями; 5) своєчасну звітність про обіг складських документів на зерно відповідно до Положення про обіг складських документів на зерно, затверджене наказом Мінагрополітики № 198 від 27 червня 2003 р. про затвердження Положення про обіг складських

документів на зерно, зареєстрованим у Мін'юсті 16 липня 2003 р. за № 605/7926; 6) щомісячне декларування зерна відповідно до обсягів зерна, що перебуває на зберіганні чи зберігається у власних або орендованих зерносховищах згідно із Законом України про зерно та ринок зерна в Україні; Постановою КМУ № 1877 від 12 грудня 2002 р. про затвердження Порядку декларування зерна суб'єктами зберігання зерна; 7) безпеку праці, виробничу санітарію, охорону природного середовища, пожежовибухобезпеку; 8) охорону підприємства.

Вчасне отримання страхових платежів та інформації про настання страхового випадку від кредитно-фінансової установи та наявність у позичальника необхідного страхування предмета застави (зерна) у страховій компанії, яка відповідає вимогам позикодавця (кредитно-фінансової установи) – все це фактори безпеки, зазначені в опитувальному листі щодо страхування майна, який заповнює співробітник страхової компанії разом із працівниками елеватора (як правило, з головним інженером) [3, 61]. Особливу увагу звертають на матеріал, з якого виготовлені стіни, наявність пожежної сигналізації, вогнегасників, гідрантів і резервуарів води, працездатність систем вентиляції, відділення складу від місця збереження зерна, відсутність сміття, що може спалахнути.

Дуже важливим документом для страхової компанії є оцінка елеватора в акті прийому готовності матеріально-технічної бази. Найважливішу роль у визначенні ціни страхування також відіграє кількість зерна, що заявляють на страхування. Чим його більше, тим менша ставка. Як показує досвід, діапазон звичайних цін страхування зернових при збереженні починається від 0,3% від вартості зерна. Максимальна ціна може досягати 0,7–0,8% від вартості. Давати ставки вище вже нема сенсу, тому що відповідні елеватори та місця збереження, швидше за все, просто не можуть забезпечити нормальні умови збереження зерна, і варто відмовлятися від прийняття їх на страхування. Вплив на вартість страхування елеватора пояснюється тим, що сьогодні технічне оснащення і стан складських приміщень або елеваторів далеко не найкращі. Під склади використовують, як правило, колишні військові складські приміщення, через відсутність вільних (бюджетних) коштів капітальний ремонт яких відбудеться не скоро. Наприклад, серед причин виникнення пожежі на елеваторах і в складських приміщеннях є неполадки в електропроводці та нестача елементарних засобів гасіння пожежі, тобто вогнегасників. Отже, тому при страхуванні зерна на складі повинно бути страхування самого складу як нерухомого майна від пожежі [4].

Елеватор, як і страхувальник, зобов'язаний виконати всі заходи для зменшення розмірів збитку і надати страховикові всі документи, що доводять наявність, причину та розмір збитку. Вирішальними тут є, звичайно, документи державних організацій, що не пов'язані як зі страховою компанією, так і з елеватором, тобто гідрометеослужби, пожежного нагляду, міліції (довідки, акти, експертизи). Суму страхового відшкодування, що підлягає виплаті, розраховують на основі розміру збитку, заподіяного страховим випадком і помноженого

на коефіцієнт співвідношення застрахованого зерна та всього зерна, що перебуває на одному зерновому складі або в його окремій секції (тобто, діє правило пропорційності).

Таким чином, на нашу думку, найдоцільніше у випадку страхування зерна, що зберігається на складі, користуватися стандартними ризиками, які охоплюють абсолютну більшість випадкових і непередбачених подій, від котрих страхування, власне кажучи, і повинно захищати. Найбільш важливим є ризик пожежі. Відшкодування збитку від пожежі поширюється також на збиток унаслідок заходів, початих для рятування майна, гасіння пожежі або запобігання його поширенню. Ще одним стандартним ризиком, що покривається, є ризик ушкодження водою з водопровідних, опалювальних чи інших систем та систем пожежогасіння. При оплаті страхового відшкодування за цим ризиком страхова компанія аналогічно відшкодовує витрати щодо як загиблого зерна, так і додаткових витрат, спрямованих на зменшення збитку (наприклад, додаткове сушіння).

Наступним ризиком, який можна заносити в типовий зерновий поліс, є ризик стихійних лих, а саме: землетрусу, бурі, вихору, урагану, смерчу, повені й затоплення. Остання група ризиків за полісом – це ризики, пов'язані з крадіжками зі зломом і грабежем, а також злочинними діями третіх осіб. Причому злочинними діями третіх осіб вважають навмисне ушкодження або знищення застрахованого майна. Тобто страхова компанія за даним ризиком відшкодовує збиток за тими подіями, що спрямовані не на одержання прямої вигоди третіми особами, а на псування майна.

На жаль, за полісами, що видають українським зерновим підприємствам і трейдерам, немає можливості покривати так звані інвентарні нестачі (тобто нестачі, викликані документарними крадіжками, що відбуваються, як правило, внаслідок зловживань посадових осіб і власників елеваторів). Як показує наш досвід, покриття таких ризиків (з дуже значними обмеженнями) можуть одержувати тільки найбільші світові сільськогосподарські трейдери під увесь свій обсяг. Українські підприємства зі своїми порівняно невеликими обсягами збереження ще не можуть отримати аналогічну страхову послугу, для цього потрібна неабияка державна підтримка. Тому необхідно розробити єдині правила та вимоги оцінки ризиків і збитків, порядок оформлення типових страхових договорів для учасників розглянутого у цій статті виду страхування – у зерновому елеваторному господарстві в умовах сталого розвитку.

Pavlenko O. Insurance risk in the grain elevator economy in terms of sustainable development. The article discusses the main aspects and features of insurance domestic producers of grain agriculture in Ukraine. Also the main problems of insurance risks of domestic producers and directions to overcome in terms of sustainable development of the insurance market and grain market. In the article the subjective factors influence the main production risks grain elevator company, the basic requirements for it, and the order of workflow for insurance.

Key words: insurance, risks, elevator company, grain, agriculture.

Павленко О. П. Страхование рисков в зерновом элеваторном хозяйстве в условиях устойчивого развития. Рассмотрены основные аспекты и особенности страхования зерна национальных товаропроизводителей аграрного сектора Украины. Проанализированы основные проблемы страхования рисков отечественных товаропроизводителей и направления их решения в условиях развития страхового рынка и рынка зерна. Определены субъективные факторы влияния на производственные риски зернового элеваторного хозяйства, основные требования к нему и порядок ведения документооборота при страховании.

Ключевые слова: страхование, риски, элеваторное хозяйство, зерно, аграрный сектор.

Література

1. Гудзь О. Є. Страхування агроризиків та напрями розвитку агрострахування в Україні / О. Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С. 72–76.
2. Колесніченко І. О. Обґрунтування стратегії розвитку ринку конкурентноспроможного зерна / І. О. Колесніченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2, т. 1. – С. 212–215.
3. Пластун В. Л. Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств / В. Л. Пластун // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2008. – № 12/1 (33). – С. 58–66. – (Серія : Економіка і менеджмент).
4. Труфанова Е. Агрострахование в Украине: итоги 2008 года [Электронный ресурс] / Елена Труфанова. – Режим доступа : <http://forinsurer.com/public/09/07/06/3820>.
5. Украина – Урегулирование убытка по озимой пшенице (полегание растений, прорастание зерна в колосе) – Винницкая область [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.agroinsurance.com/ru/risk_events/?pid=27741.